

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“C’nin Yabancılaşma Süreçleri”

Sözcük Sayısı: 3856

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Yusuf Atılgan’ın “Aylak Adam” adlı yapıtında yabancılaşma olgusu ve kimlik kaybının odak figür üzerinden nasıl işlendiğinin incelenmesi.

Mayıs 2025

İçindekiler

I. GİRİŞ	3
II. YABANCILAŞMA	6
II. A. C.NİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI	7
II. B. C.NİN KENDİNE YABANCILAŞMASI	10
III. KİMLİK KAYBI.....	13
IV. SONUÇ	14
V. KAYNAKÇA	15

I. GİRİŞ

Birey, içinde bulunduğu toplumun sosyolojik normlarını kendi benliğiyle bütünleştirerek bir kimlik edinmeye çalışır. Bu bütünleşme süreci öncelikle bireyin ait olduğu toplumu tanıyıp toplumun normlarını benimsemesiyle başlar. Bunun için bireyin çevresiyle etkileşimde bulunması gerekir fakat bireyin farklı nedenlerle ortaya çıkan kendini dış dünyadan izole etme ve iç dünyasına eğilme isteği buna engel olur. Bu durum günümüz dünyasında çokça yaygın olan yalnızlık kavramını doğurur. Toplum içinde kimlik kazanmaya çalışan birey, benliğiyle içinde bulunduğu topluma ait hissetmek ve toplumda var olmak ister. Ancak bireyin kendini mahkûm ettiği yalnızlık, zamanla içinde bulunduğu ortam ve zamandan uzaklaşmasına sebep olur. Bireyin sonuca varamayan kimlik edinme çabası kişinin önce içinde bulunduğu topluma sonrasında ise kendine yabancılaşmasına yol açar. Bu durumun oluşmasında bireyin bastırılan duyguları, düşünceleri ve çocukluk travmaları gibi etkenler rol sahibidir. Yabancılaşan birey çok büyük kalabalıkların içinde dahi kendini son derece yalnız hisseder. Bu yalnızlık duygusuyla birey kendini ötekileştirerek, kendi içinde, içi doldurulamayacak bir boşluk yaratır. Benliğinde boşluk olan birey kişiliğini kaybederek, kendini anlamsız bir arayışın içine bırakır ve âdeta bir aylakmışçasına yaşamına devam eder.

Yabancılaşma olgusu 20. yy. edebiyatında sıklıkla ele alınan bir konu olmuştur. F. Kafka, A. Camus gibi yazarlar eserlerinde yabancılaşma olgusunu işlemişlerdir. İnsanın insanla, doğayla, toplumla arasındaki zıtlıklar, kopuşlar yabancılaşma olgusunu ortaya çıkarmıştır. Türk edebiyatında yabancılaşma olgusu ise 1970’lerden sonra görülür. Yusuf Atılgan’ın “Aylak Adam” adlı yapıtı da bireyin iç dünyasına eğildiği için yabancılaşma olgusu ve kimlik kaybı bağlamında incelemeye değer bir yapıttır.

Yusuf Atılgan’ın “Aylak Adam” adlı yapıtı yabancılaşmayı ve bu süreçteki kimliksizleşmeyi ana izlek olarak ele alan ilk romandır. Atılgan “Aylak Adam” adlı yapıtında odak figürün uğradığı yabancılaşma ve kimlik kaybını “Kış”, “İlkyaz”, “Yaz” ve “Güz” olmak üzere dört bölümde ele almıştır. Aynı zamanda Atılgan bu dört mevsim, bölüm, aracılığıyla roman başkışisinin bir yıl boyunca içinde bulunduğu bitmek bilmeyen arayışı ve oradan oraya sürüklenişi anlatır. Yabancılaşma ve kimlik kaybı

gibi soyut kavramlar, odak figürün iç dünyası ve hissettikleriyle somutlaştırılmak istenmiş, Atılın da bunu başarmak için modernist roman tekniklerinden faydalanmıştır. İç monologlar, bilinç akışları, diyaloglar ve laytmotifler kullanılarak, okuyucuya figürün içsel dünyası daha açık bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu teknikler, Atılın romanında bireyin yalnızlığının ve içsel çatışmalarının derinlemesine incelenmesine olanak tanır.

Yapıtta, odak figür bastırılmış duygu, düşünceleri ve çocukluk travmaları nedeniyle hoş olmayan gerçeklere ve geçmişe takılıp kalmıştır. Atılın, odak figürün içinde bulunduğu bu durumu olay örgüsünün yanı sıra yapının çoğunluğunda yer verdiği iç monologlar, bilinç akışları, laytmotifler, geriye dönüşler ve diyaloglar aracılığıyla aktarır. Yaptaki yoğun iç monolog ve bilinç akışı kullanımı odak figürün derinleşmesini ve odak figürün içinde bulunduğu kimlik kaybının okuyucuya yoğun bir şekilde hissettirilmesini sağlamıştır. Odak figürün çevresiyle olan iletişimindeki zayıflık ve kopukluk ise diyaloglar aracılığıyla sunulmuştur. Diyalogların mümkün oldukça kısa tutulması ve görüşme tekliflerine karşı gelmek adına sürekli sunulan bahaneler odak figürün içinde bulunduğu yalnızlığa alıştığını ve diğer insanlarla güçlü bağlar kurmaktan kaçındığını göstermektedir.

Yapıtta odak figürün uğradığı yabancılaşma ve kimlik kaybı küçük bir çocukken tanık olduklarına ve yaşadıklarına dayanır. Çocuk yaşta annesini kaybetmesi ve baba figürünün yetersizliğiyle kendine tutunacak dal olarak teyzesini seçen odak figür C., hayatta her şeyi olarak gördüğü teyzesinin de elinden alınması üzerine çevresine ve kendine yabancılaşır, kimliğini kaybeder. Kendine “aylak” kimliğini seçen C., yaşamına devam edebilmek adına tıpkı çocukluğundaki gibi kendine tutunabilecek bir dal arayışındadır. Çocukluğundaki teyzesinin yerini “o” almaktadır. Yapıtta da dört mevsim boyunca C.nin “o” yu bulma arzusuyla oradan oraya sürüklenişi anlatılmıştır. Yusuf Atılın bu yapıtında çocukluk travmaları yüzünden kendine ve topluma yabancılaşan, anlaşılmadığı için susmayı seçen ve belki de hiç bulamayacağı gerçekliği arayan C. üzerinden yabancılaşma olgusu ve kimlik kaybını işlemiştir.

Yusuf Atılgan ile roman üzerine yapılan bir söyleşide, yapıtın belirsiz sonu ve odak figür C.nin içinde bulunduğu kimlik kaybına rağmen tutunduğu gerçek sevgi arayışının sonuçsuz kalışından bahsedilmiştir. Atılgan, romanına uygun gördüğü sondan ve yöneltlen sorulara verdiği cevaplardan da anlaşılacağı üzere, roman başkışısı C.nin aradığını bulmasına ve içinde bulunduğu, kimlik kaybından, aylıklıktan kurtulmasına izin vermemiştir. Atılgan'ın bu tercihinin nedeni olarak C.nin aradığı gerçek sevginin dünyada var olmadığı düşüncesini öne sürüşü kendisiyle yapılan bir röportajda görülür.

-Romandaki aylak adam tipinin bir sonu var mıdır?

-Birkaç türlü bitirmek istedim. Önce öldürmek istedim, fakat fazla melodramik geldi. Roman boyunca süren nevrastenisinin sonunda, bir çeşit melankoliye, hatta deliliğe varabileceği hususunu tamamen okuyucunun anlayışına bırakmayı daha uygun buldum.

-Bu söyledikleriniz, kahramanınızın daha ziyade fizyolojik ve patolojik durumu ile ilgili. Hatta roman meraklılarına göre de hadise şeklinde beliren bir son teşkil edebilir. Benim öğrenmek istediğim: Aylak Adam'ın sıkıntısının bir başı bir sebebi bir sonu var mıdır? Onu bundan hiç kurtarmayı düşündünüz mü? Mesela G. Duhamel'in Salavin'i düşündüğünü gibi.

-Bunun cevabı, benim dünya görüşümle ilgilidir. Aylak Adam, boyuna gerçek bir sevgi arıyor. Bence aradığı sevgi dünyada yoktur. Hatta romandaki Ayşe tipi ile bile tatmin edilemiyor ve aradığını bulamıyor. Halbuki roman kahramanı her türlü değerlerini yitirdiği halde bu gerçek sevgiyi bulacağını sanır ve bu konuda iyimserdir. Ama roman sonunda bu umudu da kaybolur ve "Artık hiç kimseye bahsetmeyeceğim, der. (Beyaz, 2024, 1)

Yapılan kaynak taramaları sonucunda "Aylak Adam" adlı yapıtla ilgili psikoanalitik değerlendirmeler, neden-sonuç bağlamında tezler, yabancılaşma olgusunu konu edinen ya da benzer temalı yapıtlarla karşılaştırıldığı çalışmalar görülmüştür. Günümüzde oldukça yaygın olan yabancılaşma olgusu ve kimlik kaybı kendini ve içinde bulunduğu toplumu tanımaya çalışan her bireyin karşılaşılabileceği bir durumdur. Konunun böylesine gündelik ve yaygın olması da yapıtın bu teze kaynaklık etmesini sağladı.

Yapıtta odak figürün çocukluk travması etrafında örülen olay örgüsü, temelinde yabancılaşma olgusu ve kimlik kaybı üzerinde yapılandırılmıştır. Bu tezin hazırlanmasındaki amaç ise olay örgüsünün odak figürü olan C. figürü üzerinden yabancılaşma olgusunun sebep olduğu kimlik kaybının nasıl işlendiğini ele almaktır. Bundan hareketle modernist bir yapıt olan "Aylak Adam" adlı roman incelenirken zaman zinciri kırılmalarıyla verilen geri dönüş tekniğiyle C.nin çocukluğu üzerinde durulacak, odak figürün

geçmiş-şimdiki zaman ekseninde yaşadıklarından hareketle yabancılaşmasına sebep olan ve bu gerekçenin sonucu olarak figürü kimlik kaybına sürükleyen etmenler incelenecektir. Ardından detaylıca odak figür C.nin kendine seçtiği ya da bu döngüde olağan şekilde üzerine sinen aylak kimliğinin yazar tarafından neler aracılığıyla işlendiği verilecektir. Aynı zamanda odak figürün içinde bulunduğu arayış doğrultusunda sözlerinin ve davranışlarının tahlili yapılacaktır. Yusuf Atılgan, *Aylak Adam* adlı eserinde yabancılaşma olgusunu başlangıçta kendine olmak üzere yaşadığı topluma da yabancılaşan ve kendini aylak benliğiyle özdeşleştirip ona göre yaşayan Bay C. figürü üzerinden modernist romana kaynaklık eden tekniklerden bilinç akışları, semboller ve diyaloglar aracılığıyla ele alır. Bu tez de bu yazınsal araçlar işlevselliğinde incelenecektir.

Yapıtta odak figür C.nin yabancılaşma süreci ve sonucunda yaşadığı kimlik kaybı “Yabancılaşma” ve “Kimlik Kaybı” olmak üzere iki temel bölümde ele alınacaktır.

II. YABANCILAŞMA

Yabancılaşma, bireyin çeşitli nedenlerle kendisine, yaşadığı topluma, emeğine ya da doğaya karşı hissettiği anlamsızlık, içinde bulunduğu kopuştur. *Güncel Türkçe Sözlük*’te (Erişim 27 Kasım 2024) “toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü; etiket, Kişinin kim olduğunu tanıtan belge; kimlik belgesi, kimlik kartı, tanıtma kartı, hüviyet, hüviyet cüzdanı, Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü; çehre” olarak tanımlan kimlik aynı zamanda kişiler birçok kimlik üstlenebilir. Bu kişinin sosyal hayattaki sorumluluk, görev, üstlendiği işler, aile içerisindeki konumu ile şekillenmektedir. Ruhsal olarak sağlıklı olan bireyler toplumsal normlar çerçevesinde kimlik görevleri yerine getirildiğinden bireylerin yabancılaşma sorunuyla karşılaşma olasılıkları daha düşük olacaktır. Modernist dünyanın yansıması olan teknolojik gelişmeler ve bireyselleşme, yabancılaşmayı daha da derinleştiren faktörler olduğu için günümüzde bu olgu daha da belirgin hale gelmiştir. Tüm bunların sonucunda bireysel düzeyde insanın kendini anlamaması, toplumsal düzeyde ise aidiyet duygusunun azalması ve sosyal ilişkilerde zayıflama

gözlemlenir. Yabancılaşma bireysel ve toplumsal sürecin birlikte ortaya çıkardıkları bir olgudur. Bu nedenle, aşağıda yabancılaşmanın boyutları bireysel ve toplumsal bağlamda ele alınacaktır.

II. A. C.NİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI

Bireyin topluma yabancılaşması; kişinin, kendini türlü nedenlerle içinde bulunduğu toplumun değerlerine, normlarına ve kalıplarına uzak hissetmesiyle başlar. Yaşadığı çevreye uzak hisseden birey, zaman geçtikçe içinde bulunduğu toplumdan kopmaya ve hatta artık o topluma ait olmadığını düşünmeye başlar. Bu düşünce bireyin kendini toplumdan izole etmesine ve topluma yabancılaşmasına neden olur. Bu yapıtta da C. figürünün içinde bulunduğu topluma yabancılaşma süreci aktarılır. Figür, toplumla olan bağlarını kaybettikçe, kendi kimliğini de sorgulamaya başlar. Toplumdan soyutlanma, figürün kendi iç dünyasında da bir boşluk yaratır. Bu içsel boşluk, onun kimliğini bulma çabasında daha da derinleşir.

Roman başkışısı C., bir yaşında annesini kaybeder ve hayatındaki baba figürünün yetersizliği içinde Zehra teyzesi tarafından büyütülür. Anne kaybı, odak figürün yaşamındaki ilk büyük travmayı oluşturur ve bu olay, onun dünyaya bakış açısını köklü bir şekilde değiştirir. Annenin kaybıyla birlikte, aile içinde kurulan bağlar da zayıflar; bu da figürün yalnızlaşmasına yol açar. Aidiyet duygusunun kaybolması, figürün toplumsal hayatta da uyumsuz bir birey haline gelmesine neden olur. C.nin zihnindeki anne figürü, Zehra teyzesiyle anlamlı hâle gelir. Hayatındaki pek çok boşluğu teyzesiyle doldurmaya çalışan C., teyzesine âdeta dört elle sarılır; onu kıskanç, bencilce bir sevgiyle sever. Teyzesine karşı duyduğu bu güçlü sevgi zamanla C.nin toplumla olan ilişkisi açısından tehlikeli olmaya başlar. C.nin; babası ve teyzesi arasındaki yakınlaşmaya şahit olması, babasına saldırmasına neden olur. Sonuçlarını düşünmeden yaptığı bu davranışın temel nedeni; çocuğun 18 ay ile 6 yaş arasında içinde bulunduğu imgesel dönemdir. Çocukluk döneminde yaşanan aile içindeki kopukluklar ve travmalar, bireyin dünyaya güvenle yaklaşmasını engeller ve toplumla sağlıklı ilişkiler kurmasını zorlaştırır. Bu dönemde çocuğun dünya görüşü somut imajlardan ibarettir, gördüğü her şeyi gerçek ve doğru olarak kabul eder. C.nin babasına saldırması, sevdiği bir oyuncakçı diğerlerinden sakınan,

paylaşmak istemeyen bir çocuğun sahip olduğu sahiplenme ve koruma içgüdüleriyle aynı mantıktadır. Baba engeli yüzünden teyzesiyle ilişkisinin zarar görmesi C.nin hayatında bir dönüm noktası niteliği taşır. Çocukluğunda yaşadığı bu olaydan sonra C., başta kadınlara olmak üzere topluma yabancılaşır. Kendini toplumdan soyutlayan birey, zaman geçtikçe zihnindeki yalnızlığa alışır. Bu durum, bireyin yalnızlığı yeni yaşam tarzı olarak benimsemesine ve toplum içindeyken sıkılmasına, rahatsız hissetmesine yol açar. Romanın ilk sayfalarında geçen “Şu kutunun içinde bana piyano çalacak birini bulamıyordum. Yalnızdım. Kapadım kalktım” (Atılğan, 2024, s.15). tümcelerinde C.nin yakındığı durum radyoda piyano çalan bir kanal bulamamasından ziyade koskoca dünyada onun gibi düşünen, onunla benzer zevklere sahip birini bulamaması ve radyoda aradığını bulamayan, başka şeylerle karşılaşan C.nin tıpkı diğer bireylerle etkileşimde bulunurken hissettiği rahatsızlık hissini bu durumda da derinden duyumsamasıdır.

Topluma yabancılaşan birey, çevresinde bulunan insanlara, olup bitenlere de yabancılaşır. Hatta öyle yabancı hâle gelir ki dünyayı dev bir film ekranından seyrettiği hissiyatına kapılır. Yapıtın birinci bölümünün sonunda C.nin “Yoksa her şey ben olmadığım zaman, benim olmadığım yerlerde mi oluyordu” (s. 16)? demesi kendisinin etrafında olup bitenlerden bihaber olduğunu doğrular niteliktedir. Alıntıda görüldüğü üzere modernist roman tekniklerinden biri olan bilinç akışı aracılığıyla C.nin, etrafında olup bitenleri gözlemlerken zaman zaman hayatın akışına ayak uyduramadığını ve içinde hep bir gecikmişlik hissi olduğu verilmiştir.

Atılğan, odak figürün topluma yabancılaşma sürecini aktarırken bıyık, bacak ve kulak laytmotiflerinden faydalanır. Laytmotif kullanımı, C.nin psikolojik durumunun anlaşılması açısından büyük önem taşır. Türk erkeklerinde oldukça öne çıkan bir unsur olan bıyık, tarih boyunca erkekliğin ve gücün sembolü olarak kabul edilir. C.nin hayatında çok da yeri olmayan baba figürü, C.ye her zaman çocukluğunda babasıyla arasında geçenler yüzünden asla geçmeyecek bir nefreti ve dinmeyecek bir öfkeyi hatırlatır. C.nin kulağını koparan, kadın bacaklarına düşkün, bıyıklarıyla dikkat çeken biri olarak betimlenen babası, C.nin davranışlarını oldukça etkilemiş ve onun hayatında derin izler

bırakmıştır. En büyük korkusu babasına benzemek olan C.nin babasıyla ilgili aklında kalan en önemli fiziksel özelliklerinden biri bıyıklıdır. Evlerindeki bir hizmetçi ile C.nin arasındaki bir diyalogda geçen, “Tıpkı baban gibisin. Bir bıyıkların eksik” (s. 19). tümcelerinden de C. ye göre bıyık bırakmanın “babasına benzemek” demek olduğu anlaşılır. C., hayatı boyunca bıyıklılara ve bıyık bırakma fikrine karşı ön yargılı bir tutum sergiler. “Babam adamsa ben olmayacaktım. ‘Büyüyünce bıyık bırakmayacam’ derdim kendi kendime” (s. 123). ifadelerinde de C. için, bıyık laytmotifi aslında babasıyla arasındaki farkı gösteren, korunması gereken bir sınır olduğunu vurgular. “Bıyıklar. Bıyıklar. Bacaklarına dokunmadım. İnan bana dokunmadım” (s. 125). tümcelerinde de “bıyıklar” sözcüğünün tekrarlı kullanımı; C. ile kadınlar arasındaki ilişkide bile babasının varlığının yarattığı sınırı hatırlatır. C.nin zihninde, kadınlar ile arasında hep bir baba engeli vardır. Bu nedenle de C. kadınlara hep yabancı kalır.

Yapıtta kullanılan laytmotiflerden diğerleri olan kulak ve bacak uzuvları birbirleri ile ilişki içerisinde. Kapının kenarından teyzesinin bacaklarının babası tarafından okşandığına şahit olan C.; teyzesine karşı sahiplenici tavrı dolayısıyla babasına dürtüsel bir şekilde saldırır. Bu çatışma babasının, C.nin kulağını yırtarak cezalandırmasıyla son bulur. Bu olay; C.de, hayatı boyunca peşini bırakmayacak bir etki yaratır. C.nin zihninde, kadın bacaklarını okşamak hatta dokunmak bile sonunda bir cezayı getiren, sakınması gereken bir eylem olarak yer eder. Bu durum ise kadın bacağına okşama eylemini otoriter babasıyla özdeşleştirmesinden kaynaklanır. Çocukluğunda yaşadıkları dolayısıyla babasından, onu hatırlatan her şeyden kaçan C., kadın bacaklarından ve onlara dokunmaktan da her daim kaçınır. Kız arkadaşı olan Güler’le vakit geçirirken C.nin kadın bacaklarına, bahsi geçen kadın sevgilisi olsa bile, karşı duyduğu rahatsızlık; zihninden geçenler aracılığıyla okura sunulur: “Yalnız bacaklarına dokunmuyordu. Neden ona her gelişinde bacaklarını da getirirdi? Hep böyle olurdu. Onları okşama, sıkma isteğiyle avcu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı. Dokunamazdı. Sonra gene, bindikleri takside Boğaziçi’ne giderlerken, Güler’in bacağı onunkine değdi. Çekmedi. Yol çabuk bitsin istiyordu” (s. 100). C.nin bacak korkusuyla ilgili göze çarpan bir diğer şey ise; yukarıda yer

verilen kesitte de görüldüğü üzere C.nin kadın bacağıyla temas edeceği anlarda kulağında hissettiği yanma ve kaşıntıdır. C.nin kulak kaşıma alışkanlığı ve bacak korkusu çocukluğunda yaşadığı ortak bir olayın sonucu oldukları için birbirlerini tetikler niteliktedirler. Birbirleriyle bağlantılı olan bu iki durum C.nin kadınlara yabancılaşmasında büyük bir role sahiptir.

Yapıtın “Yaz” bölümünde, C.nin yalnızlığı ve topluma yabancılığı çözümlenecekmiş gibi gösterilmesine rağmen, C.nin ne yalnızlığı ne de içinde bulunduğu yabancılaşma hali son bulur. Yazar bu süreci aktarırken C.nin yeni taşındığı evdeki vazoları sembolünden faydalanır. Vazonun bölüm boyunca içinde bulunduğu dönüşüm aynı zamanda C.nin hayatındaki ve düzenindeki değişiklikleri de simgeler. C.nin yalnızlığının ve yabancılaşmasının bir sonucu olan düzensiz yaşamı; boş vazonun amacı dışında, sigara küllüğü olarak kullanılmasıyla aktarılır okura:

Bunca lüzumsuz eşya vardı da neden en gereken, bir sigara küllüğü yoktu. Kadınlar da böyleydi. Dünyada gereğinden çok kadın vardı ama, yalnız bir teki yoktu. Salondaki vazoyu alıp yatağının kıyısına koydu. Işığı söndürdü. Yastığı doğrultup sırtını dayadı. Sigarasını yaktı. Ağaç yaprakları arasından görünen karşı pencere ışıktıydı. Gözlerini oraya dikip üst üste üç sigara içti. Pencere kararınca elindeki izmariti vazoya bırakıp yattı (s. 119).

Zamanın ilerlemesiyle beraber süreç içinde vazonun uğradığı dönüşüm dikkat çeker. Bölümün başlarında C., çeşitli çiçekleri koymak için kullanılan bir eşya olan vazoyu; sigara küllüklerini biriktirmek için kullanırken ilerleyen sayfalarda geçen “Kıyısı, içi çiçek dolu vazonun altına kısıtılmıştı” (s. 165). tümcesiyle, Ayşe’nin eve taşınmasıyla beraber C.nin hayatının da birtakım değişikliklere uğradığı anlaşılır. Edebiyatta; olumsuzluğu ve yalnızlığı simgeleyen sigaranın yerini; mutluluğu, temizliği ve sevgiyi simgeleyen çiçeklere bırakması okurda, C.nin içinde bulunduğu yabancılaşmanın ve yalnızlığın son bulacağı izlenimini yaratır ancak bölümün sonunda yer alan “Salondaki vazonun içinden çiçekleri attı; suyu döktü” (s.166). tümcesiyle beraber C. figürünün içinde bulunduğu olumsuzluklardan hiçbir zaman kurtulamayacağı anlaşılır.

II. B. C.NİN KENDİNE YABANCILAŞMASI

Bireyin kendine yabancılaşması, hayatın erken noktalarında yaşanan olumsuz duygular ve travmalar nedeniyle gerçekliğin üstünü örtmek adına ortaya çıkan bir olgudur. Bu olgunun sürekliliğini koruduğu

durumlarda bireyin sahte benliklerle yaşamına devam ettiği görülür. Atılgan, odak figürünün kendine yabancılaşma sürecini aktarırken özellikle kimlik oluşumunda kritik bir dönem olan çocukluk yılları, karmaşık aile yapısı ve aile bireyleriyle kurulan kopuk ilişkiler üzerinde durmuştur. Çocukluk dönemi, bireyin karakterinin temellerinin atıldığı, toplumsal ve psikolojik bağların ilk kez kurulduğu bir dönemdir. Bu nedenle, odak figürün yaşadığı travmalar, yalnızca bireysel bir kimlik sorunu yaratmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bağlarla olan ilişkisini de bozar. Romanın kurgusunda, odak figürün anne kaybıyla başlayan olay örgüsü, ilerleyen süreçte aile bağlarının zayıflamasına ve karmaşıklaşmasına yol açmıştır. Bu zayıflayan bağlar, figürün aidiyet duygusunu sarsmış ve aidiyetsizlik hissi, zamanla hayatının tüm evrelerinde etkisini göstermeye başlamıştır. Bir isme sahip olmak, var olmanın başında gelmektedir. Bireyin bir ismi olduğunda, aidiyet duygusu ve bireysel kimliği oluşmaya başlamaktadır. Atılgan, yapıtın ana karakterine bir isim bile vermez, ondan C. diye bahseder. C., bir ismi geçin sözcük dâhi değildir; tek bir harften ibarettir. Yazarın bu tercihindan, roman kahramanının bir kimlik sahibi olmasını istemediği anlaşılır. Ayrıca C. figürünün kim olduğuna veya ne iş yaptığına dair sorulan sorulara karşılık olarak “Hayır. Aylakım ben” (s.118). gibi cevaplar verışı yani kendini “işsiz, boş gezen, avare (kimse)” anlamlarına gelen aylak sözcüğüyle tanıtmayı da aslında C.nin kendini tanımadığını ve kendine yabancı olduğunu gösterir.

Romanın odak figürü C., babasından kalan miras sayesinde maddi açıdan oldukça zengin olmasına rağmen; manevi açıdan yokluk ve boşluk içindedir. Bu manevi boşluk da onu aylaklığa iten temel etmenlerden biridir. C., içindeki boşluktan kurtulmak ve eksiklerle dolu hayatında tutunacak bir umudu olması adına kendini belki de hiç bulamayacağı bir arayışın içine sürükler. Bu arayışın adı “o” dur, sahteliklerle dolu bu dünyada tutunacağı tek şey gerçek sevgidir. Atılgan yapıtını “Kış, İlkyaz, Yaz, Güz” olmak üzere dört bölümden oluşturur. Böylece yazar edebi yapıtların yapı öğelerinden zaman ögesini işlevsel olarak kullanılmıştır. Bölümlerin isimlerini mevsimlerden alma sebebi odak figür C.nin bir yıl boyunca içinde bulunduğu arayış sürecini aktarmaktır. Yapıtın en başında, Kış bölümünde, geçen “Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi” (s. 13). tümcesi

roman kahramanının “o” diye bahsettiği birini aradığını gösterir. Ayrıca bu tümcenin yapıtta giriş tümcesi olarak kullanılması bu arayışın romanda önemli bir yere sahip olduğunu ve bu durumun yapıt boyunca okurun karşısına çıkabileceği hissiyatını oluşturur. Romanın son bölümü, çözümleme kısmında, C.nin; “Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğüne görelî beri, gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum: Gerçek sevgiyi. Bir kadın. Birbirimize yeteceğimizi, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın” (s. 183). ifadeleriyle yapıtın ilk tümcesinde bahsedilen ve bir yıl boyunca süregelen “o” arayışının ne olduğu açıklığa kavuşturulur.

Kendine yabancılaşan birey, hayatından ve yaptıklarından zevk almaz. Eylemlerinde sonuç odaklı oluşu sürece yeğler. Yaptığı herhangi bir eylemin kendisine sağladığı hazdan ziyade sonucunda ne elde edeceğine odaklanır ve bu tutum onu saplantılı, bağımlı biri hâline getirir. Bu yapıtta da odak figür C.nin, içinde bulunduğu bu arayıştan hiçbir zevk almadığı hâlde bir yıl boyunca, aradığı “o” kişisini bulmak için aylak aylak gezindiği görülür. Dış uzamlar ve bu uzamlarda zaman akışının kurgulanışı yazar tarafından C.nin kendine yabancılaşmasının sembolü olarak verilmiştir. Belirli bir rotası olmayan C.nin yaptığı bu gezintilerin ona sağladığı hiçbir haz yoktur, aynı amaç doğrultusunda oradan oraya sürüklenir sadece. Bitmek bilmeyen gezintilerinin nedeni bu arayışlarının sonucunda aradığını bulacağı ve içinde bulunduğu boşluktan kurtulacağı düşüncesidir. Gezinme aktivitesinin kendindense sonucuna odaklanması C.yi bağımlı ve obsesif birine dönüştürür. Yapıttaki yoğun bilinç akışı tekniği kullanımı C.nin düşüncelerinin anlaşılmasında büyük etkiye sahiptir. C.nin bu obsesif hâlleri roman içinde etkileşime geçtiği her kadın arkasından aklından geçirdiği “Yoksa o muydu? Niye gitmedim ardından? Ötekini kovup konuşmak için ona döndüğüm zaman ‘Sus, biliyorum.’ diyecekti. Bir haftadır bana akşam yemeklerini aynı lokantada yedirten düşünceydi bu” (s. 15). ifadelerinde kendini açıkça gösterir. Romanda göze çarpan bir diğer şey ise C.nin alkol bağımlılığıdır. C.nin sıkça alkol tüketme sebebi de gezintileriyle benzerdir. C., onu bu hâle getiren yaşadıklarını unutmak hem fiziksel hem ruhsal olarak çektiği acılardan ve içindeki umutsuzluktan kurtulmak adına içki içer. Yapıtın son bölümünde C. ve Sadık arasında geçen bir diyalogda C., içki içişiyle ilgili şöyle der: “Ben çoğu geceler

içiyorum, dedi. Şakağındaki ağrıyı duymamak için, iştah açmak için falan diyorum ama değil, biliyorum. Belki kendi kendimden. İki çeşit içen vardır. Biri, benim gibi, kurtuluşu içkiden beklemenin utancıyla içer” (s. 182). Bu alıntıda geçen “Şakaktaki ağrı” ifadesi bir semboldür aslında. C. şakağındaki ağrıdan bahsederken yazar tarafından modernist romanların genelinden farklı olarak bilinç akışı ve geriye dönüş teknikleri bir arada kullanılıp küçükken babası tarafından koparılan kulağına yani çocukluk travmalarına gönderme yapılmıştır.

III. KİMLİK KAYBI

Bireyin bütün özelliklerini kapsayan kimlik kavramı, bireyin kendisi ve diğerleri tarafından nasıl görüldüğüdür. Kimlik kavramı; kolektif (toplumsal) kimlik ve bireysel kimlik olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel kimlik, kişinin birey olarak diğerlerinden farklı özelliklerini içerir. Toplumsal kimlik ise bireysel kimliklerden ziyade bütün bir toplumu kapsar. Toplumsal kimlik bireyin aidiyet duygusuna göre şekillenir. Benden çok bize odaklı bir kavram olan kolektif kimlik bir grubun, diğer gruplardan farklılıklarını vurgulamasıyla inşa edilir. Bu iki kavram birbirleriyle sıkı etkileşim içindedir. Birey önce içinde bulunduğu toplumun normlarını benimser, kendini o topluma ait hisseder ve toplumsal kimliğini oluşturmuş olur. Sonrasında ise o toplumun normları çevresinde şekillenen bireysel kimliğini bulur.

Birey çeşitli nedenler yüzünden zaman zaman kim olduğuyla, nereye ait olduğuyla ya da yaşama amacının ne olduğuyla ilgili belirsizliklerin içine düşer. Bu belirsizliğe kimlik karmaşası adı verilir. Bu belirsizlik bir türlü atlatılamadığında; kim olduğunu bilmemenin getirdiği olumsuz ruh hali kimlik kaybına yol açar. Kimliğini kaybeden birey; kim olduğunu, nereden geldiğini, hayattaki amacının ne olduğunu bilemez ve kendini hiçbir yere ait hissedemez. Yapıtta figürün hem kendisine hem de çevresine yabancılaşması, bu yabancılaşma sürecinin de kimlik kaybını hızlandırması ve sonucundaysa kimliğini kaybeden Bay C. figürü ve yaşadıkları ele alınır. Toplum, bireyi tanıdıkça daha da yabancılaştırırken, figürün kendisi de zamanla kimliğini bulamayan, kimliksiz bir varlık haline

gelir. Kimlik kaybı, bireyin içsel çatışmalarının derinleşmesiyle tamamlanır ve figürün hem toplumsal bağları hem de kendi kimliğiyle olan ilişkisi tamamen kopar.

Çocukluğunda babası ve teyzesiyle yaşadığı travmatik olay sonucu kendine yabancılaşmasıyla başlayan yabancılaşma zinciri kimlik kaybıyla noktalanır. Bireyin doğduğu andan itibaren kendini ait hissettiği temel yer ailedir. C., çocukken kendisine ve ailesine yabancılaştığı için aidiyet duygusu küçük yaşta yok olur. Bu aidiyet kaybının etkisi hem figürün toplumla olan ilişkilerinde hem de kendi kimliğiyle olan bağlarında kendini gösterir. Odak figürün duyduğu aidiyet eksikliği, içsel bir boşluğa yol açar ve figürün kendini toplumdan soyutlamasına neden olur. Atılğan, bu durumu, romanın başında yer alan iç monologlarla daha da belirginleştirir.

Önce kendine, sonra ailesine, daha sonra kadınlara ve topluma yabancılaşan C. kimliğini kaybeder. Ne bireysel kimliğe ne de toplumsal kimliğe sahiptir C., bu nedenle kim olduğunu, neler yapmaktan hoşlandığını bilmez. Birey kendini tanımadığında diğerlerine de tanıtamaz. Bu durumdan dolayı C. kendine aylak kimliğini seçmiş ve kendine ona göre bir hayat kurgulamıştır.

IV. SONUÇ

Yusuf Atılğan'ın bireyin hayatına anlam verecek değeri arama sürecini işlediği Aylak Adam adlı romanında olay örgüsü yabancılaşma olgusunun kimlik kaybına etkisi etrafında şekillenmiştir. Bu tez çalışması, özellikle yabancılaşma ve kimlik kaybını vurgularken, bu kaybın odak figürün çocukluğunda yaşadığı olaylar üzerinden temellendirilmiştir.

Yapıt, *Yabancılaşma* ve *Kimlik Kaybı* olmak üzere iki ana başlığa ayrılmıştır. *Yabancılaşma* başlığı, *C.nin Kendine Yabancılaşması* ve *C.nin Topluma Yabancılaşması* olacak şekilde iki alt başlıkta incelenmiştir. Odak figürün yaşadığı kimlik kaybının yabancılaşmadan kaynaklandığının anlaşılması üzerine ve bu durumu yaratan etmenler incelenmiştir.

Atılğan, olayları anlatırken üçüncü tekil şahıs anlatımını kullanmış, ancak odak figürün iç dünyasını yansıtırken bilinç akışı ve iç konuşmalarına da yer vererek kahraman bakış açısını devreye sokmuştur. Bu iç monologlar, figürün yaşadığı yabancılaşmayı ve kimlik kaybını pekiştiren unsurlar olarak

romanın temalarını güçlendirmiştir. İç monologlar, figürün hissettiği yabancılaşmayı daha somut bir hale getirmiş ve okuyucuya bu sürecin ne kadar yıkıcı olduğunu aktarmıştır. Bu bölümler, romanın başlığıyla doğrudan ilişkilidir ve "Aylak Adam" ifadesinin derinliğini anlamaya yardımcı olur. "Aylak" kelimesi, figürün toplumla ve kendi kimliğiyle olan bağlarının kopmasının bir sonucu olarak, onun bir anlam arayışı içindeki yalnız varoluşunu simgeler.

C.nin Topluma Yabancılaşması başlığında, figürün başlangıçta olmak üzere ailesine, çevresine, kadınlara ve en sonunda topluma yabancılaşmasına neden olan etmenler incelenmiştir. Bu etmenler arasında, çocuklukta yaşanan travmaların, karmaşık aile ilişkilerinin ve zamanla gelişen yalnızlık hissinin etkisi önemli bir yer tutmaktadır. *C.nin Kendine Yabancılaşması* kısmında ise, toplumsal yabancılaşmanın bireyin kendisine yabancılaşmasına nasıl evrildiği incelenmiştir.

Son aşamada, kimlik kaybı süreci ele alınarak, odak figürün içinde bulunduğu durum nihai bir sonuca bağlanmıştır. Sonuç olarak, *Aylak Adam* adlı roman, bireyin yabancılaşmasını ve kimlik kaybını ele alırken, bireyin yaşadığı travmaların kimlik gelişimi üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Çocukluk travmalarının ve aile bağlarının, bireyin kimlik algısını nasıl şekillendirdiği, romanın temelini oluşturur.

Gelecekte yapılacak çalışmalar, *Aylak Adam* ile benzer temaları işleyen yapıtlar arasında karşılaştırmalı bir inceleme yaparak, *Aylak Adam* adlı yapıtı bireyin kimlik oluşum sürecinde aile bağlarının ve çocukluk travmalarının etkisini daha geniş bir bağlamda değerlendirebilir. Atılğan'ın *Aylak Adam* adlı yapıtı, yalnızca bireyin yabancılaşmasını değil, aynı zamanda toplumsal yapıların birey üzerindeki etkisini de derinlemesine ele alan önemli bir edebiyat yapıtı olarak değerlendirilmeye değerdir. Modernist teknikle oluşturulan yapıtta kurgulanan C. figürü aylaklığı temsil etmesi, ötekileşmesi ve yaşadığı süreçler sonucunda yabancılaşıp kimliksizleşmesiyle bir prototip olarak okuyucuya yansıtılmıştır.

V. KAYNAKÇA

Atılğan, Y. (2024). *Aylak Adam*, Can Sanat Yayınları.

Beyaz, D. (2024). Yusuf Atılgan ile 1958 Yılında Yapılan Aylak Adam Söyleşisi. Kayıp Rıhtım.
<https://kayiprihtim.com/roportaj/yusuf-atilgan-1958-aylak-adam-soylesisi/> Erişim Tarihi
Ocak 2025
Türk Dil Kurumu | Sözlük. (n.d.). <https://sozluk.gov.tr/>